

ด่วนที่สุด

ที่ อต ๐๐๒๓.๑/๑๙๖๑

ศาลากลางจังหวัดอุดรธานี
ถนนประจักษ์มิตร อต ๕๓๐๐๐

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง หลักราชการ ๑๐ ประการ

เรียน นายอำเภอ ทุกอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี และนายกเทศมนตรีเมืองอุดรธานี

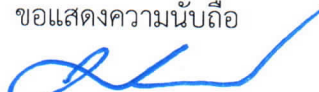
สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๐๒.๕/ว ๕๖๙
ลงวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น แจ้งว่า กระทรวงมหาดไทยได้จัดพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการบูรณาการการสร้างการรับรู้สู่ชุมชนระหว่างกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ในวันจันทร์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ณ ตึกสันติไมตรี (หลังนอก) ทำเนียบรัฐบาล โดยนายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีและแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง การสร้างการรับรู้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน ในการนี้ นายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้แนะนำให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไปน้อมนำหลักราชการ ๑๐ ประการในพระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ โดยหลักราชการ ๑๐ ประการ ประกอบด้วย ๑. ความสามารถ ๒. ความเพียร ๓. ความไหวพริบ ๔. ความรู้เท่าถึงการณ ๕. ความซื่อตรงต่อหน้าที่ ๖. ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป ๗. ความรู้จักนินยคน ๘. ความรู้จักผ่อนผัน ๙. ความมีหลักฐาน ๑๐. ความจงรักภักดี ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้เน้นย้ำว่าพระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มุ่งเน้นให้สติผู้ที่มีวิชาความรู้หรือการศึกษาสูงว่า ควรต้องมีคุณวิเศษหรือคุณธรรมความดีงาม ทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าวประกอบด้วยกัน จึงจะทำให้เจริญก้าวหน้าและเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งแนะนำให้ทุกคนไปศึกษาเรียนรู้ได้จากทั้งหนังสือที่เป็นรูปเล่มและหนังสือออนไลน์ และนำไปประยุกต์ใช้จริงในชีวิต

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จึงขอให้แจ้งบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ศึกษาเรียนรู้พระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และน้อมนำไปประยุกต์ใช้จริงในชีวิตให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติสืบต่อไป รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป สำหรับอำเภอให้แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ทราบและพิจารณาดำเนินการด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายมานิต อนรรฆมาศ)

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด
ฝ่ายบริหารทั่วไป

โทร.๐-๕๕๔๐-๓๐๐๘

รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการแทน
ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี

ด่วนที่สุด

ที่ มท ๐๘๐๒.๕/ว ๕๖๙

เลขที่รับ 1992
วันที่ 13 ก.พ. 2562
เวลา

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กทม. ๑๐๓๐๐

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง หลักราชการ ๑๐ ประการ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๒๐๑.๖/ว ๐๘๑๘ ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้จัดพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการบูรณาการการสร้างการรับรู้สู่ชุมชนระหว่างกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ในวันจันทร์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ณ ตึกสันติไมตรี (หลังนอก) ทำเนียบรัฐบาล โดยนายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีและแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง การสร้างการรับรู้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน ในการนี้ นายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้แนะนำให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไปน้อมนำหลักราชการ ๑๐ ประการ ในพระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ โดยหลักราชการ ๑๐ ประการ ประกอบด้วย ๑. ความสามารถ ๒. ความเพียร ๓. ความไหวพริบ ๔. ความรู้เท่าถึงการ ๕. ความซื่อตรงต่อหน้าที่ ๖. ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป ๗. ความรู้จักนียัยคน ๘. ความรู้จักผ่อนผัน ๙. ความมีหลักฐาน ๑๐. ความจงรักภักดี ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้เน้นย้ำว่า พระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มุ่งเน้นให้สติผู้ที่มีวิชาความรู้หรือการศึกษาสูงว่า ควรต้องมีคุณวิเศษหรือคุณธรรมความดีงามทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าวประกอบด้วยกัน จึงจะทำให้เจริญก้าวหน้าและเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งแนะนำให้ทุกคนไปศึกษาเรียนรู้ได้จากทั้งหนังสือที่เป็นรูปเล่มและหนังสือออนไลน์ และนำไปประยุกต์ใช้จริงในชีวิต นั้น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจึงขอให้จังหวัดแจ้งให้บุคลากรในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ศึกษาเรียนรู้พระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และน้อมนำไปประยุกต์ใช้จริงในชีวิต ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติสืบต่อไป ทั้งนี้ สามารถดาวน์โหลดพระราชบัญญัติ เรื่อง “หลักราชการ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ตาม QR Code แนบท้าย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ)

อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

กองการเจ้าหน้าที่

กลุ่มงานวินัย

โทร. ๐-๒๒๔๑-๕๐๐๐ ต่อ ๑๒๐๖

โทรสาร ๐-๒๒๔๓-๖๖๓๗

ผู้ประสานงาน นายป นนทนนท์ เรืองจันทร์ โทร. ๐๘-๔๖๖๘-๐๐๒๗

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี
ของการสถาปนา “คณะครุศาสตร์” ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย

คำปรารภ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของไทย มีกำเนิดขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิยมหาราช และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า อาศัยรากฐานที่ได้ทรงวางแนวทางไว้แล้วด้วยดี กอปรทั้งพระมหากรุณาธิคุณนานัปการ มหาวิทยาลัย ได้มีความยั่งยืน วัฒนามาตราប់กระทั่งปัจจุบัน

เนื่องในปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นปีครบรอบ ๙๐ ปี ของการสถาปนา “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” และครบรอบ ๕๐ ปี ของการสถาปนา “คณะครุศาสตร์” ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงจัดพิมพ์บทพระราชนิพนธ์ เรื่อง “หลักราชการ” ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงพระราชนิพนธ์พระราชทานแจกข้าราชการในการพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ เพื่อเผยแพร่ให้ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป น้อมนำเป็นแนวทางปฏิบัติ อันจะยังประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่อนุญาตให้จัดพิมพ์ ทั้งนี้โดยอาศัยต้นฉบับหนังสือฉบับที่ทรงพระราชนิพนธ์ และพิมพ์พระราชทานแจกข้าราชการในการพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งเก็บรักษาอยู่ในห้องสมุดกรมพระจันทบุรีนฤนาถ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้นแบบ และขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กอบกุล พฤกษ์วัน ที่สนับสนุนคำจัดพิมพ์

รองศาสตราจารย์ ดร. พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์

คณบดีคณะครุศาสตร์

๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๐

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระบรมราชูปถัมภ์

พลับพลาอนุสรณ์ ถนนสามเสน กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์ : ๒๖๒๒๔๐๐, ๒๖๐๘๖๕๖
FAX : ๒๖๒๒-๒๖๒๖

ที่ ๓๕ / ๒๕๕๐

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐

เรื่อง อนุญาตให้พิมพ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.พทุทธ์ ศิริบรรณพิทักษ์ คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ้างถึง หนังสือที่ ศร ๐๕๔๒.๖/๒๖๔๕ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๐

ความตามหนังสือที่อ้างถึง ท่านได้ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ "หลักราชการ" ซึ่งเป็นพระราช
นิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมฉลองในวาระครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการก่อตั้ง
คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป ความครบถ้วนแล้วนั้น

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์
ยินดีอนุญาตให้พิมพ์พระราชนิพนธ์ดังกล่าวได้ตามที่ขออนุญาตมา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ท่านผู้อำนวยการ วีระไวทยะ)

รองประธานกรรมการ ปฏิบัติงานแทนประธานกรรมการ
มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระบรมราชูปถัมภ์

หนังสือหลักราชการ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรง พระราช นิพนธ์

แก่ พิมพ์พระ ราชทาน แจกข้าราชการ

ในการพระราชพิธีตะรุยะสงกรานต์

พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

โรง พิมพ์ หนึ่งร้อย ฉบับ ไทย

หนังสือ หลักราชการ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์ แลพิมพ์พระราชทานแจก
ข้าราชการ ในการพระราชพิธีตระกูลระสังกรานต์
พระพุทธศักราช ๒๔๕๗*

ในสมัยปัจจุบันนี้ ใคร ๆ ก็ย่อมทราบอยู่แล้วว่า การศึกษาจำเป็นยิ่ง
มากกว่าในเวลาก่อน ๆ นี้เป็นอันมาก และมีคำหรับตำราสำหรับสอนคิดปะ
แลวิทยาแทบทุกอย่าง เหตุนี้จึงทำให้คนบางจำพวกหลงไปว่า “รู้อะไรก็
ไม่สู้วิชา” และด้วยความหลงอันนี้จึงเลยทำให้หลงเลยนึกต่อไปว่า ไม่ว่าจะ
ทำการในหน้าที่ใด ๆ ข้อสำคัญมีอยู่อย่างเดียวแต่เพียงจะพยายามให้ได้คะแนน
มาก ๆ ทุกคราวที่สอบไล่ในโรงเรียน และให้ได้ประกาศนียบัตรหลาย ๆ ใบ
แล้วพอออกจากโรงเรียนก็เป็นอย่างนั้นจะต้องพยายามทำอะไรอีกต่อไป ทั้งลาภ
ทั้งยศ ทั้งทรัพย์สิน จำจะต้องหลั่งมาไหลมาทีเดียว

บุคคลจำพวกที่คิดเห็นว่าวิชาเป็นแก้วสรรพตักเช่นนี้ เมื่อเข้าทำการ
แล้วถ้ามันไม่ได้รับตำแหน่งอันสูงเพียงพอแก่ที่ตนคิดราคาของตนไว้ และลาภ
ยศ ทรัพย์สินหลังไหลมาไม่ทันใจ ก็ยังเกิดความหงุดหงิด แล้วก็ยังเกิดความไม่
พอใจ เมื่อไม่พอใจแล้วก็ยังเกิดความอิจฉา เมื่อเกิดความอิจฉาขึ้นแล้วก็หมด
ความสุข

* คัดลอกการบันทึกในการพิมพ์ครั้งนี้รักษาตามต้นฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

แท้จริงบุคคลจำพวกนี้ตึ๋มตึ๋ก หรือไม่เคยนึกที่เดียวว่า มีสุภามิตโบริวณ ท่านได้กล่าวไว้แล้วว่า “วิชาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” คำที่ท่านกล่าวไว้เช่นนี้ ควรที่จะหวนคำนึงดูบ้างว่า ท่านมุ่งความว่าอะไร? ท่านยอมมุ่งความว่า วิชา นั้นเปรียบเหมือนเครื่องแต่งตัว ซึ่งใครมีทุนแล้วก็อาจจะหาแต่งได้เท่ากัน แต่ ถึงแม้ว่าจะมุ่งทางหงส์มีคหน้าไฉฉฐาทอง ถ้าแม้ว่ารำไม่งามเขาก็ไม่เลือกเขา เป็นตัวอึเหเนาเป็นแน่ละ ถ้าคนเราต้องการแต่วิชาอย่างเดียวเป็นเครื่องนำไปสู่ ความเป็นใหญ่ ป่านนี้พวกครูบาอาจารย์ทุกคนคงต้องเป็นคนใหญ่คนโตไป ด้วยกันหมดแล้ว แต่แท้จริงศิษย์ที่ติกว่าครูมีถมไป ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วไม่ควรที่ จะเป็นไปได้ เพราะครูเป็นผู้สอนวิชาให้แก่ศิษย์ เหตุใดศิษย์จึงจะวิ่งไปติกว่าครู ได้ ถ้าลองใคร่ครวญข้อนี้ให้ถี่ถ้วนจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เพราะวิชาอย่างเดียว เสียแล้ว ต้องมีคุณวิเศษอื่นประกอบด้วยอีก คุณวิเศษเหล่านี้ จะขอพรรณนา แต่พอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

๑. ความสามารถ

คำว่าสามารถนั้น มีบางคนก็เข้าใจกว้าง ๆ บางคนก็เข้าใจแคบ ๆ อย่างที่แคบคือใครทำการได้ดีเต็มตามวิชาที่ได้เรียนรู้อยู่แล้ว ก็เรียกว่าเป็นคน ที่มีความสามารถเสียแล้ว แต่แท้จริงควรจะใช้คำว่าชำนาญจะเหมาะกว่า เปรียบเหมือนช่างไม้ ช่างเหล็ก หรือช่างอะไร ๆ ที่ทำงานดี ๆ ก็หากกล่าวไม่ ว่าเขาสามารถ มักกล่าวแต่ว่าฝีมือดี และผู้ที่ชำนาญรับรถเก่ง ๆ ก็หากกล่าวไม่ ว่า เขาสามารถ กล่าวแต่ว่าเขาชำนาญ แต่ที่ผู้ที่ได้รับรู้วิทยาการอย่างใด อย่าง ๑ แล้ว และใช้ความรู้นั้นโดยอาการอันชำนาญ มักกล่าวกันว่าเขาสามารถ ซึ่งเป็นการส่งเสริมเกินกว่าที่ควรไปโดยแท้ อันที่จริงผู้ที่ได้เรียนการช่างไม้นั้น ทำการในหน้าที่ของเขาได้ดีทุกสถานแล้ว ไม่เลวไปกว่าผู้ที่ได้เรียนกฎหมายจน

ว่าความได้นั้นเลย เป็นแต่ขำนาฏการคนละอย่างเท่านั้น แต่ถ้าจะแปลคำ
สามารถให้กว้างออกไป ต้องแปลว่าสิ่งซึ่งกระทำไห้ความเป็นใหญ่มีมาแต่ผู้ที่มี
อยู่ และจะแปลให้ดีกว่านี้ก็ยาก เพราะความสามารถเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในคำหับ
คำราชันใด และจะสอนให้แก้กันก็หาได้ไม่ ย่อมจะเป็นสิ่งซึ่งบังเกิดขึ้นในตัว
บุคคลเอง หาใช่เพราะขึ้นโดยหาคะแนนมาก ๆ ในเวลาสอบไล่ในโรงเรียน หรือ
โดยได้ประกาศนียบัตรหลาย ๆ ใบก็หามิได้ การแปลคำว่าสามารถแคบไปนั้น
แหละ ทำให้เป็นเครื่องบำรุงความโหม่นสแห่งบุคคลบางจำพวกเป็นอันมาก
คำว่าสามารถควรจะแปลเสียให้กว้างที่เดียวว่า “อาจจะทำการงานให้เป็นผล
สำเร็จได้ดียิ่งกว่าผู้ที่มีโอกาสเท่า ๆ กัน” เช่น ต่างว่าคน ๒ คน ได้เรียนหนังสือ
โรงเรียนเดียวกัน สอบไล่ได้ปาน ๆ กัน ได้ไปยุโรปด้วยกัน เรียนเท่า ๆ กันอีก
และกลับพร้อมกัน เข้ารับราชการพร้อมกันในหน้าที่คล้าย ๆ กัน แต่ครั้นเมื่อ
ทำงานแล้ว คน ๑ รู้จักใช้วิชาของตนให้เหมาะแก่ภาระและสมเหตุสมผล
อีกคน ๑ ต้องคอยให้นายชี้หนทางให้ทำก่อนจึงทำ เช่นนี้นับว่าคนที่ ๑ เป็นผู้
มีความสามารถมากกว่าคนที่ ๒

ความสามารถนั้นแหละเป็นสิ่งซึ่งต้องการสำหรับคนที่จะใช้เป็นผู้บังคับ
บัญชาคน ไม่ว่าในหน้าที่ฝ่ายทหารหรือพลเรือน และเมื่อผู้ใหญ่เขาจะเลือกหา
ผู้บังคับบัญชาคน เขาย่อมจะเฟ่งเฟื้องดูความสามารถมากกว่าดูภูมิวิชา (ถ้า
เขาคิดถูก) แต่ผู้ใหญ่ที่หลงไปเฟ่งเฟื้องแต่ภูมิวิชาเท่านั้นก็มี ซึ่งในไม่ช้าก็ต้อง
รู้สึกว้ากผิด เพราะผู้ที่มีวิชาแต่ไม่รู้จักใช้วิชานั้นให้เป็นประโยชน์จริง ๆ
ได้แล้ว ก็ไม่ผิดอะไรกับวานรซึ่งถือแก้วไว้ในมือแต่จะรู้ว้ากแห่งแก้วนั้นก็หา
มิได้

ดังนั้นเป็นอันสรุปความได้แล้วว่า ความสามารถเป็นลักษณะอัน ๑ แห่ง
ผู้บังคับบัญชาคน

๒. ความเพียร

ความเพียรเป็นคุณวิเศษ ซึ่งนักปราชญ์โบราณท่านสรรเสริญกันนัก จึงมีพุทธภาษิตปรากฏอยู่ว่า “ความเพียรเป็นเครื่องพาคนข้ามพ้นความทุกข์” แต่ผู้มีวิชาสมัยใหม่นี้ก็ไม่รู้สึกคุณวิเศษแห่งความเพียรอีกเหมือนกัน เพราะเหตุที่มีความเชื่อมั่นเสียแล้วว่าวิชาอะไรจะพาคนไปถึงไหน ๆ ก็ได้ จึงไม่รู้สึกความจำเป็นที่จะต้องใช้ความเพียร โดยมากก็มักจะกล่าวว่า “ความเพียรเราได้ใช้แล้ว เราจึงได้มีวิชาความรู้ได้ถึงปานนี้ ถ้าเราไม่ได้มีความเพียรมาแล้ว เรายังคงเป็นคนโง่อยู่อย่างเดิมๆ” คำที่กล่าวเช่นนั้น เมื่อฟังดูเผิน ๆ และไม่ใคร่ทรงดูให้ดี บางทีก็หลงเห็นตามไปด้วย แต่แท้จริงที่กล่าวเช่นนั้นหาถูกไม่ การที่เรียนรู้อวิชานั้นเพราะอุตสาหพยายามโดยเจาะฉะล้วน ๑ ส่วนหากคือลุ่มก้นพื้นดินลำบากเอาพัก ๑ พอให้สอได้ไต่กระแสนสูง ๆ เพื่อหวังจะได้หาความสุขในทางเกียจคร้านเท่านั้น ซึ่งจะเรียกว่าเพียรจริงไม่ได้ การวิ่งทางไกลเพียง ๑๐๐ เมตรกับการวิ่งทางไกลตั้งกิโลเมตรขึ้นไป นักแข่งกีฬาเขาถือว่าฝึกกันอย่างไร ความอุตสาหเรียนจนเพียงพอได้สอได้ไต่กับการเพียรต่อไป - แม้เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วก็ฝึกกันจนนั้น.

คำว่าเพียรแปลว่า “กล้าหาญไม่ย่อท้อต่อความยากและบากบั่นเพื่อจะข้ามความขัดข้องให้จงได้ โดยใช้ความอุตสาหวิริยภาพมิได้ลดหย่อน”

เมื่อแปลคำว่าเพียรเช่นนี้แล้ว ก็จะแสดงให้เห็นได้เสียแล้วว่า การเพียรไม่ได้เกี่ยวข้องกับการมีวิชามากหรือน้อย และคนที่ไม่มีวิชาเลยก็อาจที่จะเป็นคนเพียรได้ และถ้าเป็นคนเพียรแล้ว บางทีก็อาจที่จะได้เปรียบผู้ที่มีวิชาแต่ขาดความเพียรนั้นได้เป็นแน่แท้

ความจริงมีอยู่เช่นนี้ แต่ผู้ที่ติราคาคณะว่าเป็นคนมีวิชา มักจะลืมคำนึงถึงข้อนี้ จึงไม่เข้าใจว่าเหตุใดผู้ที่มิวิชาน้อยกว่าตนจึงกลับได้ดีมากกว่า และลืมนึกไปว่าวิชานั้นจะเป็นสมบัติโดยจำเพาะบุคคลผู้ ๑ ผู้ใดหรือหมู่ ๑ หมู่ใด

เท่านั้นก็หาไม่ได้ วิชาความรู้ย่อมเป็นของกลางสำหรับโลก เป็นทรัพย์สินไม่มี
เวลาสิ้นสุด และไม่มีผู้ใดในโลกนี้จะกล่าวได้เลยว่าเรียนวิชาจบหมดแล้ว ผู้ที่
เป็นนักปราชญ์แท้จริง ไม่ว่าจะป็นชนชาติใดภาษาใด ย่อมจะรู้สึกอยู่ว่าคนเรา
ยิ่งเรียนรู้มากขึ้นก็ยิ่งจะแสดงให้เห็นแจ่มแจ้งขึ้นทุกทีว่าความรู้ของตนเองนั้นมีน้อย
ปานใด แต่ตรงกันข้ามผู้ที่โหมหาภูมิความรู้ของตนอยู่เสมอ โดยเข้าใจว่าตน
เป็นผู้มีความรู้สูงนั่นแหละ เป็นคนโง่โดยแท้ จึงไม่เข้าใจความจริงอย่างเช่นที่
นักปราชญ์เขาเข้าใจกัน และหาไคร่ความเข้าใจผิดอันนั้นเองจึงมิได้ชวนขาย
สืบไป และด้วยเหตุนี้เองผู้ที่เขามีได้ความรู้ เป็นแต่ตั้งความเพียรให้สม่ำเสมอไป
จึงมักเดินทันและแซงขึ้นหน้าผู้ที่มีวิชาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด

อนึ่งผู้ที่แสดงตนเป็นเพียรแล้ว ก็เหมือนแสดงให้ปรากฏว่า ถ้าแม้ได้รับ
มอบให้กระทำการในหน้าที่ใด ก็คงจะใช้คุณสมบัติวิริยภาพโดยสม่ำเสมอ เพื่อทำ
กิจการนั้น ๆ ให้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จด้วยดีจึงได้ ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่จะเลือกหา
คนใช้ในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาคน จึงพึงเล็งหาคนเพียรมากกว่าคนที่มิแต่
วิชาแต่เกียจคร้านหาความบากบั่นอดทนมิได้

๓. ความไหวพริบ

ความไหวพริบเป็นลักษณะอีกอย่าง ๑ ซึ่งต้องการสำหรับบุคคลที่จะใช้ใน
หน้าที่บังคับบัญชา

ความไหวพริบเป็นสิ่งที่บังเกิดขึ้นในนิสัยแห่งบุคคลเอง จะหาสำหรับ
คำใดสำหรับเรียนรู้ก็หาไม่ได้ และยากที่จะสอนกันได้ จะได้ก็แต่เพียงแนะนำ
หนทางให้ฝึกฝนตนเองขึ้นเท่านั้น แต่ถ้าไม่มีพื้นเดิมอยู่แล้ว ถึงจะแนะนำก็หา
เป็นผลดีจริงไม่

ความไหวพริบแปลว่า “รู้จักสังเกตเห็นโดยไม่ต้องมีใครเตือน ว่าเมื่อมี
เหตุเช่นนั้น ๆ จะต้องปฏิบัติการอย่างนั้น ๆ เพื่อให้บังเกิดผลดีที่สุดแก่กิจการ
ทั่วไป และรีบทำการอันเห็นควรนั้นโดยฉับพลันทันท่วงที”

ความไหวพริบนั้น จะเป็นเพราะมีวิชามากน้อยก็หาไม่ได้ เหตุนี้ผู้ที่มิ
 วิชามากแต่บ่งพร้องในความไหวพริบแล้ว บางทีก็สู้คนที่วิชาน้อยกว่าแต่มี
 ความไหวพริบมากกว่าหาได้ไม่ คือถ้ามีเหตุซึ่งจำเป็นจะต้องทำการโดยทันที
 ทันควัน จะมีเวลามัวคั่นค้ำสำหรับตำราอะไรที่ไหน ต้องรีบปฏิบัติการไปให้ทัน
 พ่วงที่จึงจะไม่เสียการ

ผู้ที่ใช้เป็นผู้บังคับบัญชาคน เหมือนเป็นผู้คิดแทนคนมาก ๆ ก็ควรจะ
 เอาตัวรอดแต่โดยลำพังหาได้ไม่ ต้องพาคนในบังคับบัญชาของตนรอดพ้นไปได้
 ด้วย และอาจจะต้องใช้ความคิดเช่นนี้ โดยปัจจุบันทันด่วนด้วยบ่อย ๆ เหตุนี้
 ในการเลือกผู้บังคับบัญชาคนจึงต้องเฟื่องเฟื่องดูความไหวพริบของบุคคลนั้น
 ด้วย

๔. ความรู้เท่าถึงการ

คำว่า “รู้เท่าไม่ถึงการ” เขามักใช้เป็นคำเตือนกันว่าเป็นความบกพร่อง
 เพราะฉะนั้นควรจะพิจารณาคำว่า ความรู้เท่าถึงการนั้นแปลว่าอะไร?

แปลว่า “รู้จักปฏิบัติกิจการให้เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง” ที่จะเป็น
 เช่นนี้ได้ก็ต้องเป็นผู้ที่รู้จักเล็งเห็นว่า จะปฏิบัติกรอย่างไรจึงจะเหมาะสมแก่เวลา
 และที่ให้สมเหตุผลจึงจะเป็นประโยชน์ที่สุด อันความคิดในทางการใด ๆ
 ถึงแม้ว่าจะดีปานใดก็ตาม แต่ถ้าใช้ไม่เหมาะสมแก่เวลา คือทำก่อนที่ถึงเวลาอัน
 ควรหรือภายหลังเวลาอันควร ก็อาจที่จะไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควรได้รับ หรือกลับ
 กลายเป็นผลร้ายไปก็ได้ เช่นต่างว่าเราคิดจะนำพลเดินไปทางหาดทรายอัน ๑
 ซึ่งเป็นทางลัดตัดไปถึงที่ซึ่งจะเอาชัยแก่ข้าศึกได้ ดังนั้นนับว่าเป็นความคิดอันดี
 โดยแท้ แต่ถ้าต่างว่าทางหาดนั้นพะเนินมีเวลาที่เดินได้สะดวกแต่ในขณะที่
 น้ำลงแห้งที่เดียวเท่านั้น ฉะนั้น แม้เราเดินไปในขณะเมื่อน้ำยังมีทันลงมากพอ
 หรือวิ่งรอกไปจนน้ำกลับขึ้นเสียใหม่เอิกแล้ว ก็คงจะไปไม่ได้ หรือได้ก็แต่โดยต้อง

เสียสัณการะบ้างดังนี้ นับว่าเลือกเวลาไม่เหมาะ เลยทำการซึ่งแท้จริงเป็นความคิดดีนั้น ไม่ตลอดไปได้ ส่วนการเลือกที่ให้เหมาะก็คล้าย ๆ กัน เช่นจะคิดสร้างบ້อมอย่างแน่นหนาและเต็มไปด้วยปืนหนัก ๆ ลงในที่ชายเลน บ້อมซึ่งแท้จริงเป็นของดีก็จะกลับกลายเป็นของที่ใช้ไม่ได้ไป ดังนี้ เป็นต้น

ความรู้เท่าถึงการนี้ จะมีคำหรับตำราหรือครูบาอาจารย์สั่งสอนได้ก็หาไม่ อย่างดีที่สุดที่พอจะศึกษาได้ก็แต่โดยเอาไทรยความอดสาหากเพียรจดจำแบบอย่างของผู้อื่นซึ่งเขาได้ปฏิบัติมาแล้วในเวลาและที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แต่ที่จะวางใจยึดถืออยู่แต่แบบแผนเท่านั้นก็ไม่ได้ เพราะถ้าหากว่าไปประสบเหตุการณ์ซึ่งมีได้มีอยู่ในแบบแผนแล้ว ก็จะสนใจไม่รู้ที่จะทำอย่างไรเสียอีก จึงเป็นอันต้องเอาไทรยความไหวพริบในตัวเองประกอบด้วย จึงจะเป็นผู้รู้เท่าถึงการอย่างบริบูรณ์

๕. ความซื่อตรงต่อหน้าที่

ข้อนี้เป็นข้อสำคัญสำหรับคนทั่วไปทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยและจะเป็นผู้สั่งหรือผู้รับคำสั่งก็เหมือนกัน เมื่อเป็นสิ่งสำคัญเช่นนี้แล้ว ก็เป็นที่น่าปลื้มใจที่สุดที่ทุกคนโดยมากเข้าใจข้อนี้เป็นอย่างดี

ถ้าจะถามว่า ความซื่อตรงต่อหน้าที่แปลว่าอะไร บางทีจะได้รับคำตอบต่าง ๆ กันอย่างน่าอัศจรรย์ทีเดียว บางคนก็น่าจะตอบว่า “ไป ออฟฟิศทุกวัน ตรงตามเวลา ไม่ขาดและไม่ช้า” ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าเป็นอันใช้ได้ส่วน ๑ แต่จะต้องขอถามต่อไปว่า เมื่อไปถึงออฟฟิศแล้วนั้นไปทำอะไร? ถ้าเพียงแต่ไปนั่งดูบรูหรือคุยกับเกลอถึงเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ มีนันทนาการของตัวเองหรือนันทนาการของคนอื่น เป็นต้น หรืออ่านหนังสือพิมพ์ หรือเขียน “คอรัปชั่นเดนท์” ส่งไปลงหนังสือพิมพ์คำคนเล่น ดังนี้ นับว่าไม่ใช่ซื่อตรงต่อหน้าที่ เพราะที่ออฟฟิศไม่ใช่ที่สำหรับไปนั่งคุยกับเพื่อนหรือสำหรับคำคนเล่น ที่ออฟฟิศเป็นที่สำหรับทำงาน

การ และถ้าไปออฟฟิศไม่ได้ทำงานแล้วก็เท่ากับไม่ได้ไป เพราะฉะนั้นถ้าจะยก
เอาการไปออฟฟิศทุกวันเป็นพยานแห่งความซื่อตรงต่อหน้าที่เพียงพอแล้วหาได้ไม่
ต้องประกอบกับไปทำการงานเป็นประโยชน์โดยตรงตามหน้าที่ด้วยจึงจะใช้ได้

บางคนก็อาจจะตอบว่า “ซื่อตรงต่อหน้าที่ แปลว่าไม่โกงเงินหลวง” ซึ่ง
นับว่าเป็นคำตอบที่ใช้ได้เหมือนกัน แต่จะรับรองว่าถูกต้องบริบูรณ์ก็ยังไม่ได้อีก
เพราะเป็นแต่เว้นจากการฉ้อโกงเท่านั้น จะถือเป็นว่าได้ทำการอะไรให้เป็นขึ้น
เป็นอันไม่ได้ และถ้าจะถือเอาการเว้นจากโกงเป็นความชอบแล้ว ก็จะมีต้อง
ถือต่อไปด้วยว่าการโกงนั้นเป็นของปกติ? จำจะต้องถือเช่นนั้น จึงจะยก
ความไม่โกงขึ้นเป็นความชอบได้ เพราะการทำความชอบ ต้องแปลว่าทำดี
ผิดปกติ ก็อันที่จริงการที่ไม่โกงนั้น เพราะความระมัดระวังกลัวภัยหรือกลัวบาป
หรืออย่างต่ำลงไปอีกหน่อย ก็เพราะกลัวติดคุกต่างหาก เพราะฉะนั้นการที่
รักษาคำพูดของตัวจะเรียกว่าทำความชอบอย่างไร ต้องเรียกแต่ว่าประพฤติเสมอ
ตัวอยู่เท่านั้น

ถ้าจะตอบให้ดีที่สุดควรตอบว่า “ความซื่อตรงต่อหน้าที่ คือตั้งใจกระทำ
กิจการซึ่งได้รับมอบให้เป็นหน้าที่ของตนนั้นโดยซื่อสัตย์สุจริต ใช้ความอุตสาห
วิริยภาพเต็มสติกำลังของตน ด้วยความมุ่งหมายให้กิจการนั้น ๆ บรรลุถึงซึ่ง
ความสำเร็จโดยอาการอันงดงามที่สุดที่จะพึงมีหนทางจัดไปได้”

ตามที่กล่าวมานี้ ดูก็ไม่สู้จะเป็นการยากเย็นขึ้นใจ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีคน
อยู่บางคนซึ่งไม่สามารถจะปฏิบัติเช่นนั้นได้ โดยมากมักเป็นเพราะเหตุที่ติราคา
ตนแพงกว่าที่ผู้อื่นเขาดี เช่น เขามอบให้กวาดเจดีย์ ถ้าจะตั้งใจกวาดไปให้ดี
จริง ๆ ก็จะได้ดี แต่นี่หาเป็นเช่นนั้นไม่ กลับเห็นไปเสียว่า ถ้าแม่ได้เลี้ยงหมคกก็
จะดี แล้วก็เลยไปคิดฟุ้งสร้างแต่ในการเลี้ยงหมคกซึ่งมีโช่งน่าที่ ละทิ้งการกวาด
เจดีย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของตนแท้ ๆ นั้นเสีย คราวนี้ต่างว่าย่ายให้ไปทำหน้าที่เลี้ยง
หมคกตามปรารถนา พอใจๆ? เปล่าเลย โพล่ไปคิดถึงการรดต้นไม้ ถ้าเปลี่ยนให้

ไปทำการรุดต้นไม้ก็โพลไปคิดถึงการกวาดกระโถนหรือท่ออะไรไปติด
บุคคลที่เป็นเช่นนี้เป็นตัวอย่างอันแท้จริงผู้ไม่เชื่อตรงต่อหน้าที่ เปลืองสมองซึ่ง
เขาไปใช้ในสิ่งซึ่งไม่ใช่กิจของตนเอง ผู้ที่เชื่อตรงต่อหน้าที่แท้จริงแล้ว เมื่อรับ
มอบให้ทำการอะไรก็ต้องตั้งใจตั้งหน้าทำการอันนั้นไปอย่างดีที่สุด ปล่อยให้
เป็นหน้าที่ผู้ใหญ่เขาวินิจฉัยว่าความสามารถจะเหมาะเพียงเท่านั้นหรือจะพอ
ขยับกระเชี่ยนเลื่อนขึ้นทำงานในตำแหน่งที่สูงกว่านั้นขึ้นไป ถ้าผู้ใดประพฤติให้
เชื่อตรงต่อหน้าที่เช่นกล่าวมาแล้วนี้ นับว่าเป็นผู้ควรวางใจให้ทำการในหน้าที่
สำคัญได้ เพราะเชื่อได้ว่าหน้าที่อะไรที่มอบให้ทำคงไม่ละทิ้ง

๖. ความเชื่อตรงต่อคนทั่วไป

ข้อนี้เป็นคุณวิเศษสำคัญอัน ๑ ซึ่งทำให้เป็นที่นิยมแห่งคนทั่วไปเว้นเสีย
แต่คนโง่งมจะเห็นเป็นความโง่งมคนโง่งมเห็นเป็นโอกาสสำหรับโง่งม

คนเราไม่ว่าจะเป็นคนสำคัญปานใด ย่อมต้องอาไศรยกาลถึงผู้อื่นใน
กิจการบางอย่าง จึงมีสุภาษิตโบราณกล่าวไว้ว่า “ป่าพึ่งเสือ เรือพึ่งพาย
นายพึ่งบ่าว เจ้าพึ่งข้า”

เมื่อความจำเป็นมีอยู่เช่นนี้แล้ว จึงต้องคำนึงดูว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้
ใช้กำลังของผู้อื่นนั้นโดยความเต็มใจของเขา?

วิธีที่บุคคลเลือกใช้นั้น ย่อมมีต่าง ๆ กัน แล้วแต่สติของคนและผู้ที่
ต้องการจะอาไศรยกาลถึง

ถ้าเป็นผู้มีทรัพย์ ก็จำหน่ายทรัพย์เป็นสินจ้างหรือเป็นสินบนหรือเป็น
เครื่องล่อใจ หรือเป็นของกำนัล สุดแต่แต่ลักษณะแห่งบุคคลที่ต้องการกำลัง

ถ้าเป็นผู้มีอำนาจ และเป็นคนที่โง่งมง่าย ก็ใช้แต่อำนาจและอาญาบังคับ
ผู้น้อยให้ทำตามใจตน แต่ถ้าฉลาดหน่อยก็ใช้ยศ หรือล่อด้วยเปิดหนทางให้ได้
รับผลประโยชน์พิเศษ

ถ้าเป็นผู้ที่ถือคนว่ามีสติปัญญา ก็ใช้สติปัญญาหลอกดวงโดยอาการต่าง ๆ นี่คือแบบบุคคลจำพวกที่เรียกกันว่า “นักวิชาการเมือง” (โพลิติก) ซึ่งมักใช้วาจาและโวหารลวงให้ตายใจ แล้วจึงจะใช้ผู้อื่นเป็นเครื่องมือหรือลงที่สุกที่ “เตี้ย”

ถ้าเป็นผู้ที่น้อย ไม่มีทรัพย์สิน และอ่อนในความสามารถและต้องการกำลังช่วยเหลือของผู้ใหญ่ ก็มักใช้วิธีสอพลอ ซึ่งตามสมัยใหม่ชอบใช้เรียกกันว่า “ป.จ.” แต่ซึ่งแท้จริงไม่ตรงศัพท์เลย เพราะการประจบอาจจะกระทำได้โดยความตั้งใจหรือตรง คือตั้งใจเพียงแสดงความอ่อนน้อมยอมอยู่ในถ้อยคำหรือให้ใช้สรวล เพราะความภักดีฉันช้ากับเจ้า บ่าวกับนาย บุตรกับบิดามารดา หรือศิษย์กับครู ดังนี้ จะปรับเอาเป็นความชั่วร้ายอย่างไร เป็นของธรรมดาต่างหาก แต่ส่วนการสอพลอนั้น มีความมุ่งหมายชั่วเป็นพื้นอยู่ คือรู้แล้วว่าความสามารถของตนย่อมเยาว์ จึงเอปากหวานเข้าแทนเพื่อช่วยพาตนไปสู่ที่ซึ่งตนมีอาจจะถึงได้โดยอาศัยความสามารถของตนโดยลำพัง เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้แล้ว ผู้ที่ได้ดีเพราะสอพลอนั้น จะได้ดียังยืนอยู่ก็หาไม่ได้ เพราะเมื่อความสามารถไม่พอแก่หน้าที่แล้ว ก็คงจะทำการไปไม่ตลอดเป็นแน่แท้ ส่วนผู้ที่มักบ่นติเตียนคนสอพลอนั้น บางคนก็บ่นเพราะเกลียดชังคนที่ไม่ใช่ตรงจริง ๆ แต่ถ้ามานั่งนั้นมียู่ว่า “เราเองมันสู้เขาไม่ได้ เพราะเราไม่รู้จัก ป.จ.” เช่นนี้ใช้ร้ ต้องเข้าใจได้ทีเดียวว่า บ่นเพราะความอิจฉา และถ้าต้องอิจฉาแล้ว ก็แปลว่าขาดความเชื่อถือในความสามารถของตนเองเสียแล้ว จึงรู้สึกตนว่าแพ้เปรียบคนสอพลอซึ่งดีแต่พูดเท่านั้น ก็เป็นอันว่าตนเองก็คงดีแต่พูดเท่านั้นเหมือนกัน และที่แค้นเคืองก็เพราะตนเองไม่มีโอกาสที่จะสอพลอได้บ้างเท่านั้น ผู้ที่มีความสามารถจริง เป็นคนที่จริงอย่างบริบูรณ์อยู่แล้ว ไม่ต้องวิตก อย่างไร ๆ ก็คงต้องมีผู้แต่เห็นความดี เพราะฉะนั้นการบ่นอิจฉาอิจฉาพวกสอพลอก็ไม่เป็นการจำเป็นอะไรเลย

ที่จริงหนทางที่ดีที่สุดที่จะดำเนินไปเพื่อให้เป็นที่นิยมแห่งคนทั้งหลายมีอยู่ คือ ความประพฤติที่ตรงต่อคนทั่วไป รักษาตนให้เป็นคนควรเขาทั้งหลายจะเชื่อถือได้ โดยรักษาวาจาสัตย์ พูดอะไรเป็นนั้น ไม่เหินหันเปลี่ยนแปลงคำพูดไปเพื่อความสะดวกเฉพาะครั้ง ๑ คราว ๑ ไม่คิดเอาเปรียบใครโดยอาการอื่น เขาจะชนะแข่งไม่ได้ ไม่ยกคนชมท่าน ไม่หาดีใส่ตัวหาชั่วใส่เขา เมื่อผู้ใดมีไมตรีต่อก็คอบแทนด้วยไมตรีโดยสม่ำเสมอ ไม่ใช้ความรักใคร่ไมตรีซึ่งผู้อื่นมีแก่เรานั้นเพื่อเป็นเครื่องประหารเขาเองหรือใครๆ ทั้งสิ้น

ความประพฤติที่ตรงต่อคนทั่วไปเช่นนี้ ปราชญ์ทุกชาติทุกภาษาย่อมยกย่องว่าเป็นคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งเป็นลักษณะแห่งผู้เป็นใหญ่แท้จริง และถึงผู้ที่ยังอยู่ในตำแหน่งผู้น้อย ถ้าประพฤติได้เช่นนี้ก็ย่อมจะเป็นศรีแก่ตน ทำให้คนนิยมรักใคร่และให้ผู้ใหญ่เมตตาการุณาเป็นอันมากเหมือนกัน

๗. ความรู้จักนิตยคน

ข้อนี้เป็นของสำคัญสำหรับผู้ที่มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติกิจการติดต่อกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย

ถ้าเป็นผู้น้อย เป็นหน้าที่จะต้องศึกษาและสังเกตให้รู้นิสัยของผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของตน ต้องรู้ว่าคุณคิดความเห็นเป็นอย่างไร ชอบทำการงานอย่างไร ชอบหรือชิงอะไร เมื่อทราบแล้วก็อาจที่จะวางความประพฤติและทางการงานของตนเองให้ต้องตามอัธยาศัยของผู้นั้นได้ ที่แนะนำเช่นนี้ไม่ใช่แปลว่าให้สอพลอ เป็นแต่ให้ผ่อนผันให้เป็นการสะดวกที่สุดแก่การเท่านั้น การที่สอพลอนั้นไม่จำเป็นเลย แต่การที่จะอดคิดกระด้างกระเดื่องเพื่อแสดงความสามารถหรือสามารถของตนเองก็ไม่จำเป็นเหมือนกัน และหาใช้หนทางที่ปราชญ์สรรเสริญไม่ ตรงกันข้ามปราชญ์ย่อมสรรเสริญผู้ที่รู้จักเขม็ดตัว จึงได้จัดเอา “นัทว” เข้าไว้เป็นธรรมอัน ๑ ในธรรมทั้ง ๑๐ ซึ่งพระเจ้า

แผ่นดินจะต้องทรงปฏิบัติเป็นนิตย์ ผู้ที่รู้จักอ่อนน้อมยอมเป็นที่รักใคร่และเมตตาแก่ผู้ใหญ่ และถ้าประพฤติดนเป็นคนอ่อนน้อมอยู่โดยปกติแล้ว ถึงว่าจะพูดจาหักท้าวหักท้วงผู้ใหญ่ม้างในทางที่ถูก ผู้ใหญ่ก็โกรธไม่ได้เลย

ถ้าคนเป็นผู้ใหญ่ มีหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาคนมาก ๆ การรู้จักนินยคนก็ยิ่งเป็นการจำเป็นยิ่งขึ้น เพราะคนเราไม่ใช่ฝูงแพะฝูงแกะ ซึ่งจะดันไปได้โดยใช้อำนาจ “สุย ๆ” หรือเอาไม้ไล่ตี บางคนก็ชอบรู้ บางคนก็ชอบปลอบ เพราะฉะนั้นจะใช้แต่ข้ออย่างเดียวหรือขอยอย่างเดียวนั้นหาได้ไม่

นิสัยของคนต่างชาติก็มีต่างกัน เพราะฉะนั้นจะใช้บังคับบัญชาด้วยแบบแผนอย่างเดียวกันทั้งหมดหาเหมาะไม่ คนสมัยใหม่มักหลงในข้อนี้อยู่เป็นอันมาก และมักพอใจเอาแบบอย่างของต่างประเทศมาใช้ในการบังคับบัญชาคนไทย ตามที่แปลมาแล้วและยังเป็นอยู่เป็นอันมาก ข้างฝ่ายทหารมักแข็งไปข้างแบบเยอรมัน คือคิดจะเอาแต่อำนาจบังคับตะบมไปเพราะครุฑทหารบกเป็นเยอรมัน แต่คนไทยเรามีนิสัยติดกับคนเยอรมันจึงไม่ชอบการถูกบังคับอย่างนั้น ชอบให้เอาใจบ้าง พูดกันดี ๆ บ้าง ไม่ต้องขู่ขึ้นโทษ ดูแต่บ่าวในบ้านก็พอแล้ว บ่าวไทย ๆ เรารู้สึกตนว่าเป็นเพื่อนกับนายมากกว่าบ่าวฝรั่งเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นจึงหาคนไทยยอมเป็นลูกจ้างฝรั่งได้ยาก ก็แต่บ่าวในบ้านยังเห็นตัวเกือบเท่ากับนายเสียแล้วฉะนี้ พลทหารหรือจะยอมเห็นตัวต่ำกว่านายทหาร ถ้าจะว่าไปด้วยชาติกำเนิด นายทหารหลายคนก็มีได้มีตระกูลสูงกว่าพลทหารเลย ที่ดีกว่าก็แต่ในส่วนตัวซึ่งได้เรียนรู้มากกว่ากันเท่านั้น ความรู้สึกเช่นนี้ย่อมมีอยู่เป็นแน่นอนในใจแห่งคนไทยโดยมาก สมด้วยพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงไว้เป็นคำโคลงว่า

๑ ผู้คนกำเนิดคล้าย	มาถึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แตกต่างกัน
ความรู้เข้าใจเย็นทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง	อ่อนแอทุกไพร่ฟ้า

เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ ทางที่ดีที่สุดที่ผู้บังคับบัญชาทหารจะทำให้คือ ต้องแสดงตนเป็นเพื่อนทหารและเป็นข้าราชการด้วยกันกับพลทหาร มีหน้าที่จะต้องทำราชการหาใคร่ซึ่งกันและกัน ต่างกันแต่ด้วยตำแหน่งหน้าที่ คือน่าที่นายทหารจะต้องใช้วิชาความรู้เพื่อนำพลไปสู่ที่ชัยชนะ นำที่พลต้องตามไป และตั้งใจต่อสู้ราชการจนสุดกำลัง เพื่อหวังเอาชัยชนะ เมื่อต้องหาใคร่ซึ่งกันและกันอยู่เช่นนี้ การที่จะให้มีข้อบาดหมางหรือเกลียดชังซึ่งกันและกันหาควรไม่

แต่การที่จะใช้ความอดุ้มจนเกินไป ตามใจผู้น้อยทุกประการไปก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน ผู้ที่ใช้ความอดุ้มมักเข้าใจว่าถ้าทำเช่นนั้นคนจะรักใคร่มาก แท้จริงกลับกลายเป็นทำให้คนดูถูกและไม่ยำเกรง และเมื่อถึงเวลาที่จะบังคับจริง ๆ จัง ๆ บ้างก็เลยบังคับไม่ได้

การอดุ้มมีอยู่ในหมู่พลเรือนมากกว่าทหาร เพราะในทางการพลเรือนได้อังกฤษเป็นครูเป็นพื้น และวิธีบังคับบัญชาการพลเรือนของอังกฤษเขาใช้วิธีตามใจผู้น้อยมากอยู่ แต่ที่จริงของเราออกจะตามใจเกินครูไปเสียอีก จนการงานอะไร ๆ แทบจะสำเร็จได้เพราะอาศัยที่ผู้น้อยทั้งสิ้น ผู้ใหญ่อยู่ข้างจะเกรงใจผู้น้อยมาก คอยแต่เจี้ยหูฟังผู้น้อยอยู่เสมอ ชื่อนี้เอง ทำให้ผู้น้อยได้ใจ เมื่อผู้ใหญ่สั่งหรือวางการอะไรที่ไม่พอใจแล้ว ก็ขบถนินทาว่าให้ หรือร้ายกว่านั้นเขียนหนังสือ “คอร์เรสปอนเดนซ์” ส่งไปลงพิมพ์ไว้ในหนังสือพิมพ์ หรืออย่างเดวที่สุดถึงบดขยี้หนังสือว่าให้คือ ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นของที่เสียวินัยและแบบแผนในราชการทั้งสิ้น และเสื่อมเสียอำนาจและเกียรติยศของราชการ เปิดช่องให้ผู้อื่นเบียดเบียนหรือดูถูกได้ ทั้งทำให้เขาติเตียนได้ว่าไทยเราช่างไม่มีความปรองดองในหมู่กันเองเสียเลย

การที่ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้น้อยจะเล็งใจเข้าใจหน้าที่ของตนมิได้ถึงปานนี้ ก็เพราะผู้ใหญ่ได้ใช้วิธีอดุ้มเกินไปนั้นมาเสียช้านานแล้ว ถ้าได้ใช้การรักษาวินัยเสียบ้างตั้งแต่แรกแล้วก็จะไม่เป็นอย่างนี้ถึงเพียงนี้ นี่ได้ไปถือเอา

ธรรมเนียมอังกฤษซึ่งเหมาะแก่นิสัยอังกฤษมาใช้กับคนไทยซึ่งไม่เหมาะกับ
นิสัยไทย จึงได้ไม่เรียบร้อย การยอมให้คนต่างคนมีความเห็นส่วนตัวได้นั้น
เหมาะสำหรับนิสัยอังกฤษ เพราะเขาเป็นผู้ที่รู้จักกาละเทศะ ดังจะแสดงให้เห็น
ปรากฏได้ คือในขณะเมื่อบ้านเมืองเขาสงบศึก เขาแบ่งเป็น ๔ คณะ
ต่างฝ่ายต่างกล่าวโทษและว่ากันต่าง ๆ แต่พอเมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้วสิ เขา
ทิ้งความแค้นแค้นกันได้หมดราวกับปลิดทิ้ง ในเวลานี้ไม่มีก๊ก ไม่มีคณะ
มีแต่ชาติอังกฤษ ซึ่งคิดตรงกันหมด ส่วนไทยเรามีนิสัยติดกับอังกฤษ คิดเห็น
ไม่ได้เหมือนกัน และเข้าใจไม่ได้ว่าการที่ถั่งเต็งกันนั้นเขากระทำแต่เมื่อ
เป็นเวลาว่าง เข้าใจว่าเมื่อยอมให้แบ่งกันเป็นก๊กเป็นพวกแล้ว ก็แปลว่าเป็น
อันแบ่งกันอยู่เช่นนั้นตลอดเวลา และถึงแม้ชาติไทยเราจะถึงที่คับแค้นปานใด
ก็คงจะยังอนุญาตให้ไทยต่อไทยเชื่อกันกันได้ตามอำเภอใจบุคคลทั้งสิ้น เมื่อ
ความเข้าใจผิดมีได้เช่นนี้แล้ว ก็เป็นเรื่องแสดงให้เห็นชัดอยู่ว่า การกะเน
นิสัยคนผิดอาชญาที่จะให้ผลร้ายได้เป็นอันมาก

เหตุนี้หวังใจว่า ต่อไปเบื้องหน้าผู้ที่ไม่น่าที่บังคับบัญชา ทั้งฝ่ายทหาร
พลเรือน จะเข้าใจในทางสังเกตและรู้จักนิสัยคนให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นมาแล้ว
เพราะเวลานี้ถึงเวลาแล้วที่จะรู้สึกโดยทั่วกันว่า เมืองเรากำลังอยู่ในที่ลำบาก
ยากยิ่งกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก จะปล่อยตามบุญตามกรรมไปเช่นแต่ก่อนหาได้ไม่

๘. ความรู้จักผ่อนผัน

ข้อนี้ก็เช่นข้อสำคัญข้อ ๑ ซึ่งปฏิบัติให้เหมาะได้ยากกว่าที่คาดหมาย
เพราะฉะนั้นจึงมีผู้ที่ปฏิบัติให้จริงจัง ๆ ได้น้อย

คนโดยมากที่ไม่น่าที่บังคับบัญชาคน ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนมักเข้าใจ
คำว่าผ่อนผันนี้ผิดกันอยู่เป็น ๒ จำพวก คือจำพวก ๑ เห็นว่าการผ่อนผัน
เป็นสิ่งที่จะทำให้เสียระเบียบทางการไป จึงไม่ยอมผ่อนผันเลย และแปล

คำผอนยันว่า “เหลวไหล” เสียทีเดียว ชักจำพวก ๑ เห็นว่าการใด ๆ ทั้งปวง ควรจะคิดถึงความสะดวกแก่ตัวเองและบุคคลในบังคับบัญชาของตนเป็นที่ตั้ง จึงยอมผ่อนผันไปเสียทุกอย่างจนเสียทั้งวินัยทั้งแบบแผนและหลักของการ ที่เดียวก็มี ทั้ง ๒ จำพวกนี้เข้าใจผิดทั้ง ๒ จำพวก

จำพวกที่ ๑ ซึ่งอ้างตนว่าเป็นคนเคร่งในทางรักษาระเบียบแบบแผนนั้น แท้จริงถ้าไต่ตรองของคู่สักหน่อย คงจะต้องแลเห็นได้ว่า การที่จะไม่ผ่อนผันเสีย เลยนั้น บางคราวอาจจะทำให้ตนได้ผลหย่อนไป หรือถึงแก่เสียการทีเดียวก็ได้ คู่แค่เถรตรงเสีย การที่แกตั้งสัจย์ปฎิญาไว้ว่าจะเดินให้ตรงเสมอไม่เลี้ยวเลยนั้น ที่จริงความตั้งใจของแกก็ดี แต่เพราะแกไม่ยอมผ่อนผันเลย พอแกเดินไปเจอระดับคันดาลขวางอยู่กลางทาง และคันดาลมันก็ไม่หลีกทางให้แก แกก็ป็นขึ้นไป จนต้องไปโหนโตนเองเป็นถึงอยู่ และในที่สุดก็ถ่วงจะลงได้ ก็เป็นเหตุให้ความ ข้างต้องเสียข้างไปตัว ๑ และคนหัวล้านต้องตายถึง ๔ คน เพราะตาเถรตรง แกคือไม่ยอมหลีกคันดาลคันเดียวไม่ใช่ฤา? การที่แกจะเดินตึกคันดาลไป คันเดียวเท่านั้นไม่เห็นจะเป็นการเสียหายมากมายอะไรเลย เพราะถ้ายัง คงปรารถนาจะเดินตรงไปอีกก็ยังไปได้ การที่แกไม่ยอมหลีกจึงต้องตัดสินใจว่า แก คือไม่เป็นเรื่องเลย เรื่องนิทานเถรตรงนี้เป็นตัวอย่างอันดีแก่ผู้ที่ไม่ยอมผ่อนผัน และควรคนที่ขอคุณอยู่ว่าเป็นคนถือระเบียบเคร่งนั้นจะกำหนดจตจำใจใจ ไว้บ้างจะดีกระมัง

หรือว่าจะเห็นเรื่องนิทานเถรตรงเป็นเรื่องเขาแต่งเล่น จะไม่พอใจถือเอา เป็นตัวอย่าง ก็ขอให้ลองนึกดูถึงทางการทำงานจริง ๆ บ้างก็ได้ เช่นในตำรา ยุทธวิธีมีกำหนดไว้ว่า ในเวลาที่ยกเข้าโจมตีข้าศึกให้แนวรบขยายแฉวงระยะ ห่างจากกันเท่านั้น ๆ ก็ถ้าต่างว่าที่มันไม่มีพอจะขยาย หรือถ้าขยายแล้ว จะไม่มีที่กำบังตัวทหาร จะไม่ผ่อนผันบ้างทหารมีถูกปืนตายเปล่าหมดฤา?

ข้างฝ่ายจำพวกที่ ๒ ซึ่งเห็นความผ่อนผันเป็นของสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่น นั้น ก็เหมือนคนซื้อตาในเรื่องนิทานเอสปรกัมม ซึ่งเล่าเรื่องไว้ว่า ชายผู้ ๑

ไปซื้อถามาได้แล้ว ให้ลูกชายขึ้นขี่ลาเดินไปบ้าน พบคนเดินสวนทางไปเขาพูดกันว่า “คุณแม่ เด็กออกโตแล้วขึ้นขี่ลา บ่ล่อยให้พ่อต้องเดินเหนื่อยอยู่ได้” พ่อก็ไล่ให้ลูกลงแล้วตัวขึ้นขี่ลาเอง พบคนสวนไปอีกเขาพูดกันว่า “คุณแม่นั่นใจกว้างจริง ๆ บ่ล่อยให้เด็กเดินไปได้ แกขี่ลาเสียคนเดียว” พ่อก็เรียกให้ลูกขึ้นขี่ลาค้วย จนไปพบคนเดินสวนไปอีก เขาพูดว่า “คุณแม่ คนอะไรไม่รู้ ข้างไม่รู้จักรักลูกมาแกสัคว่เลย ลาตัวนี้คนเดียวมันขึ้นขี่อยู่ได้เป็น ๒ คน” ทั้งพ่อทั้งลูกเลยลงจากหลังลา ช่วยกันหามลาไปบ้าน พอถึงบ้านคนเขาก็หัวเราะกันกรีนร้องว่า “แม่ คุณยายบ้าคุณนี่สิ เขาลาเป็นนาย” เรื่องนี้พอจะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นได้ว่า การผ่อนผันตะบันไปนั้น ไม่มีผลดีอันใด และในที่สุดก็มีแต่จะถูกเขาหัวเราะเยาะให้เท่านั้น

๙. ความมีหลักฐาน

ข้อนี้เป็นข้อซึ่งไม่น่าจะเข้าใจยาก แต่ก็มีคนเข้าใจน้อย หรือจะเป็นเพราะไม่มีใครจะได้สนใจใคร่ตรองนักก็อาจจะเป็นไปได้ แท้จริงมีความมีหลักฐานเป็นคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งจะเป็เครื่องช่วยบุคคลให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่อันมีความรับผิดชอบ และเมื่อได้รับแล้วจะเป็นเครื่องช่วยให้ได้มั่นคงอยู่ในตำแหน่งนั้นต่อไปอีกด้วย

คำว่ามีหลักฐานนี้คืออะไร?

บ้างก็แปลกันว่ามีเชื้อชาติสกุลสูง บ้างก็แปลกันว่ามีทรัพย์สินสมบัติบริบูรณ์ บ้างก็ว่ามีวิชาความรู้พอที่จะเลี้ยงตัวได้

ก็ถ้าเช่นนั้นผู้ใดที่พะเนินบกพร่องในสถานนั้น ๆ มีเงินอันไม่มีที่หวังได้เลย หรือว่าจะเป็นผู้มีหลักฐาน? ไม่ใช่เช่นนั้นเลย จริงอยู่ชาติสกุล ทรัพย์สินสมบัติ และวิชา เป็นแต่เครื่องประกอบ เป็นอติเรกลาภ และผู้ที่มิชาติสกุลสูง หรือ

ผู้มีทรัพย์สินสมบัติ หรือมีวิชา แต่ถ้าไม่มีหลักฐานมั่นคงจริงจัง ๆ แล้ว ก็อาจที่จะต้องตกต่ำหรือถึงแก่ความพินาศได้

ถ้าเช่นนั้นหลักฐานคืออะไรเล่า? ตอบได้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้:-

(๑) มีบ้านเป็นสำนักมั่นคง คือไม่ใช่เที่ยวเกเรเกสเสแสบนอนลุก ๆ อด ๆ หรือเปลี่ยนย้ายจากที่โน้นไปที่นี้เป็นหลักสอย บ้านที่เป็นสำนักนั้น ถึงแม้คนจะมีได้เป็นเจ้าของก็ไม่ใช่ข้อเสื่อมเสียเกียรติยศอันใด จะหาใครรบกวนกับบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่หรือมุลนายอะไรก็ตาม แต่ต้องอยู่ให้เป็นที่เป็นทาง พอเมื่อมีความจำเป็นบังเกิดขึ้นก็ให้เขาคามพบเป็นพอแล้ว ถ้าไปเที่ยวกระเหินกระฮ่นอยู่แห่งโน้นบ้างแห่งนี้บ้าง ถึงแม้ว่าจะคุยว่าเป็นโสดแก่คนไม่มีใครเป็นนายก็จริง แต่ต้องไม่ลืมว่า พวกคนจรจัดที่มันไปเที่ยวนอนอาไศรยศาลาวัด มันก็เป็นโสดแก่คนเหมือนกัน แต่ใครจะเรียกมันว่าเป็นคนมีหลักฐานบ้างฤ?

(๒) มีครอบครัวอันมั่นคง คือมีภรรยาเป็นเนื้อเป็นตัว ซึ่งจะออกหน้าออกตาไปวัดไปวาได้ ไม่ใช่หาหญิงแพศยามาเลี้ยงไว้สำหรับความพอใจชั่วคราว และไม่ใช่มัวเมียแต่ด้วยความมุ่งหมายจะปกตอกเอาทรัพย์สินสมบัติของหญิงแล้ว และทิ้งไปหาใหม่ การมีเมียไม่ควรที่จะเห็นเป็นของง่าย ๆ หรือของสำหรับความพอใจชั่วคราว ควรคิดหาผู้ที่จะได้เป็นคู่ชีวิต และฝากเย้าเฝ้าเรือนเป็นหูเป็นตาแทนตัวในเมื่อตัวต้องไปทำการงาน ดังนั้นจึงจะเรียกว่ามีครอบครัวเป็นหลักฐาน ผู้ที่มีภรรยาเป็นหลักฐานย่อมเป็นศรีแก่ตัวและเป็นที่น่าไว้วางใจ เพราะอย่างไร ๆ ก็จำจะต้องนึกถึงบุตรภรรยาออกจากตนเอง จะประพฤติดล่วโลดไปก็ไม่รู้ถนัด แต่ผู้ที่มีเมียไม่เป็นหลักฐานย่อมมีแต่หนทางที่จะพากันไปสู่ความพินาศฉิบหาย จึงไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ

(๓) ตั้งตนไว้ในที่ชอบ คือไม่ประพฤติเป็นคนล้ามะเลเทเมาสุบเมึนกินเหล้าหรือเป็นนักเลงเล่นเบี้ยและเล่นผู้หญิง ซึ่งล้วนเป็นอบายมุขบ่อเกิด

แห่งความพินาศฉิบหายทั้งสิ้น ผู้ที่ประพฤตินักเลงต่าง ๆ มักพอใจอ้างว่า
เขาอย่างฝรั่ง แต่จะต้องถามว่าฝรั่งอะไร? เพราะฝรั่งมิใช่จะดีทั้งหมดที่หาได้
ถ้าฝรั่งเป็นคนดีทั้งหมดแล้ว ที่เมืองฝรั่งคงไม่ต้องมีคุกมีตราง แต่นี่คุกตรางก็
มีอยู่บริบูรณ์ทุกแห่งและไม่ใช่อยู่ว่างเปล่าด้วย มีนักโทษเต็ม ๆ ไปทุกแห่ง
ถ้าใครเข้าใจว่าการอ้างว่าเขาอย่างฝรั่งเป็นเครื่องแก้ตัวพอแล้วสำหรับจะ
ประพฤติดำเริบเลเทเมา ก็นับว่าเข้าใจผิด ไม่เชื่อตามฝรั่งดี ๆ เขาอุเบก

ยกมากล่าวแต่โดยย่อพอเป็นสังเขปเท่านี้ ก็เพียงพอแล้ว และถ้า
ใครตรงต่อไปสักนิดหน่อยก็จะเข้าใจว่าความมีหลักฐานนั้นคืออะไร และจะ
แสดงให้เห็นได้ว่าแท้จริงทุก ๆ คนมีโอกาสเท่า ๆ กันที่จะกระทำตนให้เป็นผู้มี
หลักฐาน แต่ถ้าใครไม่ถือเอาโอกาสนั้นแล้ว แม้จะต้องเสียเปรียบผู้ที่เขา
ได้พยายามแล้วจะโทษใครไม่ได้เลยนอกจากตนเอง

๑๐. ความจงรักภักดี

นี้เป็นคุณวิเศษ อัน ๑ ซึ่งได้มีผู้อธิบายมานานแล้วเป็นอนนประการ และ
ด้วยนัยต่าง ๆ นา ๆ เพราะฉะนั้นในที่นี้ไม่จำเป็นต้องกล่าวให้ยืดเยื้อ และ
ถ้าจะกล่าวให้ยืดเยื้อไปก็คงจะต้องซ้ำข้อความที่ใคร ๆ ได้กล่าวมาแล้วบ้าง
แต่ครั้นจะไม่กล่าวถึงเสียทีเดียวก็จะเป็นการบกพร่องไป เพราะความจงรัก
ภักดีย่อมเป็นคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งพึงแสวงในตัวบุคคลที่จะได้รับมอบให้กระทำ
การในหน้าที่ไม่ว่าใหญ่หรือน้อย และถ้ายิ่งเป็นผู้ที่ต้องทำการในหน้าที่ผู้บังคับ
บัญชาคนแล้วก็ยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น

ความจงรักภักดีแปลว่าอะไร?

แปลว่า “ความยอมสละตนเพื่อประโยชน์แห่งท่าน” คือถึงแม้ว่าตน
จะต้องได้รับความเดือดร้อนรำคาญ ตกรถกำล่ำบาก หรือจนถึงต้องสิ้นชีวิต
เป็นที่สุด ก็ยอมได้ทั้งสิ้น เพื่อมุ่งประโยชน์อันแท้จริงให้มิแก่ชาติ ศาสนา และ
พระมหากษัตริย์

ผู้ที่ระยยอมเสียสละเช่นนี้ได้โดยมิได้รู้สึกเสียกายเลย ต้องเป็นผู้ที่ถึงแล้ว ซึ่งความรุ่งเรืองชั้นสูง จึงจะเข้าใจซึมซาบว่าตนของตนนั้น แท้จริงเปรียบเหมือนประมาณู ผงก้อนเล็กนิดเดียว ซึ่งเป็นส่วน ๑ แห่งภูเขาใหญ่ อันเราสมมุตินามเรียกว่า ชาติ และถ้าชาติของเราแตกสลายไปเสียแล้ว ตัวเราผู้เป็นผงก้อนเดียวนั้นที่จะต้องต้องลอยตามลมไป สุดแต่แต่ละลมจะหอบไปทางไหน เมื่อเข้าใจเช่นนี้โดยแน่ชัดแล้ว จึงจะเข้าใจได้ว่า แท้จริงราชาของตนนั้นที่มีอยู่แม้แต่เล็กน้อยปานใด ก็เพราะอาไศรยเหตุที่ยังคงเป็นส่วน ๑ แห่งชาติ ซึ่งยังเป็นเอกราชไม่ได้อาจเป็นข้าใครอยู่เท่านั้น และเพื่อเหตุนี้ ผู้ที่เข้าใจจริงแล้วจึงไม่รู้สึกเลยว่าการเสียสละส่วนตัวใด ๆ จะเป็นข้อควรเป็นห่วงหวนวนนี้ไปความจงรักภักดีแท้จริง

และความจงรักภักดีแท้จริงนี้เอง คือความรักชาติ ซึ่งคนไทยสมัยใหม่พอใจพูดอยู่จนติดปาก แต่ซึ่งหาผู้เข้าใจซึมซาบจริงได้น้อยนัก

ข้อความแสดงคุณวิเศษ ๑๐ ประการ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ ได้กล่าวมาแล้วโดยย่อพอเป็นเครื่องเตือนใจผู้ที่ตั้งหน้าจะทำการให้เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองโดยแท้จริง ไม่ใช่รักชาติแต่ปาก

หวังใจว่าข้อความที่แสดงมาแล้วนี้ จะพอแสดงให้เห็นว่าแท้จริงผู้ที่จะเป็นใหญ่หรือมีตำแหน่งนำที่มั่นคงจริงแล้ว จะอาไศรยแต่ความรู้วิชาอย่างเดียวนั้นหาพอไม่ และเพราะเหตุที่มีผู้มักเข้าใจผิดในข้อนี้ จึงมีผู้ที่ต้องรับความไม่พอใจอยู่บ้าง แต่ถ้าแม้ผู้ชำนานหนังสือนี้ใช้วิจารณ์ญาณไตร่ตรองดูให้ถี่แล้ว หวังใจว่าจะเห็นจริงด้วยตามความเห็นที่ได้แสดงมาข้างบนนี้ และเมื่อเข้าใจแล้วหวังใจว่าจะช่วยกันเพาะความเห็นในทางที่ถูกที่ควรขึ้นบ้าง เชื่อว่าคงจะเป็นคุณประโยชน์แก่เราแลท่านทั้งหลาย ผู้มีความมุ่งดีต่อชาติไทยอยู่ด้วยกันทุกคนนั้น เป็นแน่แท้ ชะ

(พระบรมนามาภิธิย) วชิราวุธ ป.ร. สยามจันทร์

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗